

slovenské atd. Důležité jsou i Slobodovy články o moravských Valaších, uveřejněné v Týdenníku a v Koledě v letech 1848–1854 a přetištěné i v Pražských novinách a německých časopisech a kalendářích *Erinnerungen* a *Mährischer Wanderer*. V názorech na slovenský původ Valachů (zdůrazňoval u nich zejména polsko-ukrajinské prvky) se Sloboda lišil jak od Františka Palackého, odvozujiícího východomoravské Valachy od keltských Bojů, tak i od J. H. A. Gallaše, který ve svém pojednání Valaši v kraji přerovském (vydal je v 15. ročníku Českého lidu Karel Kadlec) psal o „uher-ském“ původu moravských Valachů.

Důležitá je i Slobodova spolupráce s Aloisem Vojtěchem Šemberou, jemuž pomáhal sbírat zápisy pověstí o tatarském vpádu na Moravu v podhostýnském kraji pro jeho spis *Vpád Mongolů na Moravu* (Olomouc 1841), a dále i jeho sběratelská spolupráce s Františkem Sušilem, jemuž zaslal pro Moravské národní písně (1840) soubor lidových písní z Rusavy. Při sbírání moravských národních písní byl ve styku i s Jánem Kollárem, s nímž se ocitl už roku 1836 mezi příspěvateli prvního svazku Kuzmányho *Hronky*. V roce 1848 zaslal pražskému dialektologovi Františku Špatnému soupis rusavských provincionalismů, a svůj zájem o lidové písně a přísloví přesunul i k balkánským Srbům, o jejichž příslovích poslal r. 1851 zajímavý článek do *Helceletovy Koledy*.

Sloboda, ač luterán, je zároveň příkladem překonávání náboženských rozdílů v českém národním hnutí; kromě spolupráce se Sušilem tu lze poukázat např. i na jeho hostýnský kult, zbavený náboženské výlučnosti, ale obsahující romantický přístup, obdobný českému romantickému kultu Blaníku. Ve shodě s Šemberou byl přesvědčen o pravosti Rukopisu královédvorského a snažil se dokonce zajistit jeho překlad do slovenštiny.

Zcela nový pohled přináší Macůrkova práce také na Slobodův vztah ke spisovné slovenštině. Sloboda vznik spisovné slovenštiny jednoznačně uvítal, avšak postupem času se stavěl proti některým příliš autoritativním názorům Štúrovým a požadoval, aby spisovná slovenština neulpívala jen na středoslovenském nářečí, ale obohacovala se i prvky z dalších slovenských dialektů. Po vydání spisku *Hlasové* o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky v roce 1846 na něj silně zapůsobily argumenty Šafaříkovy proti samostatné kmenovitosti slovenské a ve prospěch pokračující jednoty česko-slovenské. Odmítal také příkré protikollárovské stanovisko štúrovců, neboť Kollárova díla i jeho úsilí o slovenskou vzájemnost náležely podle Slobody k nejvyšším kulturním i národně emancipačním hodnotám slovanského světa. Ve svém okolí šířil přes některé výhrady i hlavní Štúrova díla o spisovné slovenštině (*Narečia slovenskuo*, *Nauka reči slovenskej*) a k Slobodovu zájmu o Štúrovo dílo možno upozornit ještě na skutečnost, že v Slobodově zůstalosti se nacházel i originál rukopisu Štúrovy básně „K rovu Sobieského“ na paměť vítězství Jana Sobieského nad Turky u Vídně v roce 1683.

Z literárních souvislostí Slobodova života a díla třeba kromě jeho vlastní literární tvorby vyzvednout i jeho obrozenskou knihovnu, již Macůrek rekonstruoval na základě Slobodovy korespondence a deníku, a dále i okolnost, že Sloboda náležel k nejvýznamnějším propagátorům české a slovenské obrozenské literatury na východní Moravě. Josefu Macůrkovi se tak podařilo v jeho monografiích podat neobvykle zdařilý obraz Slobodova života a díla i jeho významu pro posílení česko-slovenské vzájemnosti i rozvoj obrozenského procesu na východní Moravě v širokých mezinárodních souvislostech a jeho kniha má značný význam i pro naši literární historii.

Richard Pražák

Vzájemná korespondence Viléma Závady a Vojtěcha Martínka. Uspořádal, edičně připravil, poznámkami opatřil, předmluvu a ediční poznámku napsal, slovesnou a obrazovou přílohu uspořádal Artur Závada s k ý. Edice *Vzpomínky* a korespondence. Československý spisovatel, Praha 1981, 84 stran a 8 stran obrazových příloh.

Dva autoři byli kromě Bezručové rodáčky blízcí Arturu Závodskému; starší Martínek a jeho žák Vilém Závada. Editor již v roce 1969 vydal v publikační řadě *Knihovna*

Památniku Petra Bezruče v Opavě vzájemnou korespondenci Bezruče a Martínka a posléze doplnil svůj trvalý zájem edicí korespondence závadovské.

Zatímco Martínkovi epistolografu byla už dříve věnována jistá pozornost (uvádím zde i svoji edici Vztah Vojtěcha Martínka k bratrům Mrštíkům v 1. svazku Literárně-vědného sborníku Památniku Petra Bezruče z roku 1966), Vilém Závada dosud čekal na vydání většího souboru korespondenčního. Znali jsme jistou — i když zdánlivou — uzavřenost Závadovu a jeho jakousi ostýchavou cudnost ve vztahu k lidem, a tak se nedivíme, že ani v korespondenci neuzivá velkých slov a také neodhaluje závoj z vlastního uměleckého směřování. Teprve v básních je celý Závada, zvláště v posledních vrcholných sbírkách, kdežto v korespondenci jde spíše o běžná redakční a redaktorská sdělení, o uctívá přání k jubileím a počtám, o pozdravy z cest. Ani Martínek v dopisech většinou nevystupoval ze své jisté rezervovanosti a společensky uctivé konvence, jak to nápadně ukázala i vzájemná korespondence s Bezručem, takže rovněž ve vztahu k Závadovi zachovával jistý odstup; v pozdních letech pak projevoval až přehnanou úctu ke svému někdejšímu žákovi, jehož sice kdysi sám inspiroval pro literární tvoření a umožňoval mu první kroky na stránkách novin, ale jenž posléze vysoko v lyrice Martínka překonal (v roce 1954 např. píše Závadovi: „zůstávám trvale Vaším dlužníkem, a skoro mne až zahanbuje Vaše ušlechtilost“).

V čem je tedy přínos této pěkně vydané a vcelku nerozsáhlé korespondence z let 1924 až 1960? Nesporně v zachycení vděčnosti Závadovy k učitelu a spisovateli Martínkovi, který se cítil v Ostravě v podstatě osamocen (tak píše mimo jiné v Monolozích Jury Třanovského z roku 1946: „Stesk nekonečný do všech nervů vnik. / I já jsem osamělý hudebník“) a nakonec pochyboval o smyslu vlastní tvorby (např. „zpívám, jako zpívají / žebrácci a drotaři“ a „uvad rým a oheň zhas“ v básni Koleda ze sbírky Kalendář básníkův z roku 1943). Z této obsahově nepřilíh bohaté korespondence tušíme závratný umělecký vzestup Závadův a rozvoj jeho společenské prestiže: v roce 1924 ještě v Prahy prosí Martínka, aby jemu a přátelům tiskl prvotiny v Moravskoslezském deníku, ale zanedlouho již sám otiskuje Martínkovi věci v Rozpravách Aventina a později se za něho přimlouvá v nakladatelství Melantrich, po válce pak mu zařizuje podpory a léčení a také ediční záležitosti v pražských nakladatelstvích. Osamocení a zestárlý Martínek dostává od Závady pozdravy z cest po Evropě, a přece v nich není povýšené přezírání zčásti odstaveného Martínka, ale stálá vděčnost a lidský vztah k jednoduššímu a periferně venkovskému prostředí, v němž Martínek žije a odkud vyšel i úspěšnější Závada.

Ze edice vzájemné korespondence vyznívá více závadovsky než martínkovsky, ukazuje konečně i Slovesná příloha, již Závadský přičlenil k této neveliké knize a v níž otiskl čtyři prozaické texty Závadovy o jeho vztahu k rodnému kraji a k Martínkovi.

Závadský vlastně převzal úkol vydat tuto korespondenci od předčasně zemřelého Aloise Sivka, který na ní původně začal pracovat. Listy Martínkovy jsou dosud uloženy v rodině Závadově, protějšky Závadovy měl donedávna nevlastní (adoptovaný) syn Martínkův. Stojí za podotknutí, že pozůstalost Martínkova je uchovávána v opavském Památniku Petra Bezruče.

K celkové dobré práci Závadského musíme ovšem přičinit i drobné výtky. Na str. 12 uvádí nesprávně Závadovu prvotinu jako Siréna, ačkoli šlo o Panychidu; na str. 35 se poprvé vyskytuje jméno Jarka Závadová, ale editor je blíže vysvětluje až v následujícím dopise. Na str. 48–49 nešlo v roce 1953 v nakladatelství Československý spisovatel zřejmě o Norův román Bürkental („snad potřebuje úpravy“ — píše Závada), tedy o klasičtější knihu Norovu, která úpravy asi nepotřebovala, ale pravděpodobně o nový román z okupace Opavska Zmučená zem, vydaný pak z různých důvodů až v roce 1964. Je škoda, že nevysvětlena zůstala šifra dr. B. F. (str. 39 a další).

Ačkoli zmíněná edice neotevívá široké obzory literární ani neukazuje blíže vnitřní život Martínkův a Závadův, přece zanechává pěkný dojem o lidských vztazích obou autorů a o trvalé vděčnosti mladšího z nich, národního umělce Viléma Závady, jenž patřil k nejpřednějším postavám českého literárního života.

Jiří Urbanec